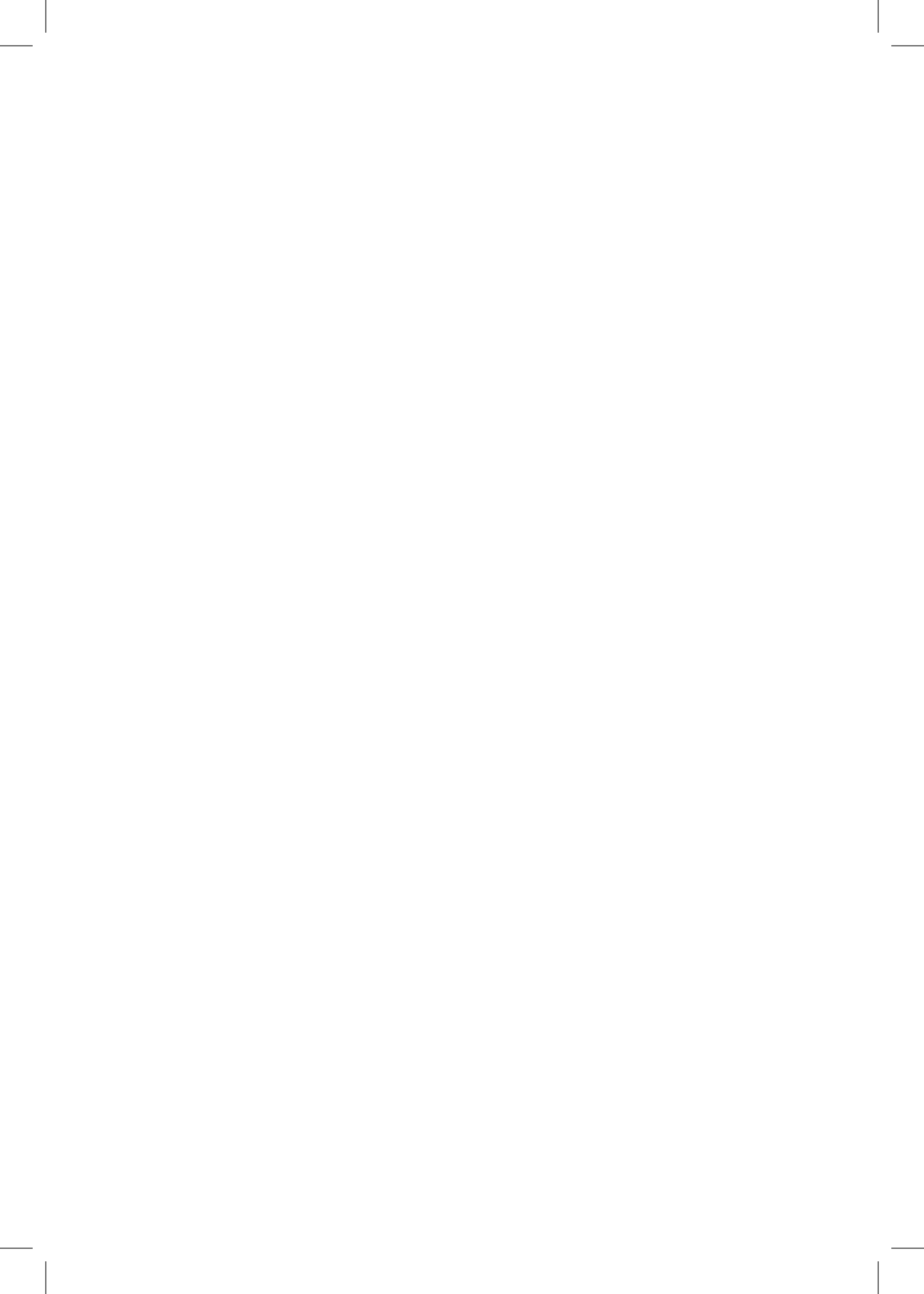

PARÇALANMIŞ BAKIŞ

IVAN VLADISLAVIC

ÇEVİREN: ŞAFAK TAHMAZ

livefa
yayınevi

Ivan Vladislavic, 1957 yılında Pretoria'da doğdu ve halen Johannesburg'da yaşamakta. *The Restless Supermarket*, *The Exploded View* ve *Double Negative* adlı romanların yanı sıra *101 Detectives* ve *Flashback Hotel* adlı öykü kitaplarının da yazarı. Johannesburg üzerine yazdığı metinleri 2006 yılında *Portrait with Keys* adlı kitabında topladı. Mimari ve sanat üzerine çeşitli kitapların editörlüğünü üstlendi ve halen ara ara sanatçı ve fotoğrafçılarla çalışmalar yapmayı sürdürmekte. Fotoğraf sanatçısı David Goldblatt ile yürüttüğü *TJ// Double Negative* adlı ortak projeye 2011 Kraszna-Krausz en iyi fotoğraf kitabı ödülünü kazandı. Çalışmaları aynı zamanda *Sunday Times* Kurgu Ödülü, Alan Paton Ödülü, University of Johannesburg Ödülü ve Yale University Windham-Campbell Kurgu Ödülü'nü de kazandı. Wits Üniversitesi'nde Yaratıcı Yazarlık Bölümü'nde profesör olarak çalışmalarını sürdürmekte.

Şafak Tahmaz, İstanbul Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu, aynı dalda yüksek lisans yaptı. Çevirmenlik, editörlük ve telif hakları üzerine çalışıyor, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde okuyor. Türkçeye çevirdiği yazarlar arasında Azaaren Oloomi, Colum McCann, Renata Salecl ve Susan Abulhawa gibi isimler yer alıyor.

Joachim Schönfeldt için

Villa Toskana

Otoyolun yanındaki bayırda boylu boyunca uzanıyor Villa Toskana; bozkırda küçük, prefabrik bir İtalya, piknik örtülerini süsleyen oyuncak bir kasabaymışçasına, kırmızı topraktan yangın engelinin üzerinde yükseliyor. Etrafındaki her şeyi –komşu arazilerdeki eski çiftlik evlerinin kıvrımlı demir çatılarını, sarsak yel değirmenlerini, mavi okalıptüsleri– eğreti kılıyor.

Budlender, tam da N3 Otoyolu'ndan geçerken Villa Toskana'nın pencerelerinin birinden kendisini izleyen Iris'i gördüğünü hayal etti. Bu, onun Toskana'ya beşinci gelişi idi. Sonuncusu hâline geliverdi, her şey öyle kısa sürdü ki kayıtlara kendi adıyla bile geçmedi.

Marlboro Yolu'ndaki rampadan çıktı. Otomatın başında beklerken satıcılardan biri arabaya oyuncak bir kuş soktu; sert bir ibik ve boğazından çıkan kırmızı diliyle bir çorap kuklası. Budlender, adamın esnek kumaşın arasından kuklanın dilini çıkarmak için yumruğunu gevşettiğini fark etti. Belki de bir yıldı? Pencereyi kapatıp yolun kenarlarına ve trafik adalarına sıralanmış antika satıcılarına ve mallarına bakındı: insan boyunda tahta zürafalar, davullar ve maskeler, AIDS farkındalığını artırmaya yönelik boncuklu yaka rozetleri ve ulusal bayraklar, meyvelikler ve kravat askılıkları, bükülmüş telden şamdan-

lar. Elişleri ve sanat eserleri. Hurdalar. Johannesburg'daki sokak köşeleri birer bit pazarından halliceydi artık. Kayıt dışı sektör istihdamı (toplamın yüzdesi olarak): Yüzde 30. Belki de daha fazla?

Elyazısıyla yazılmış, para veya yiyecek isteyen bir pankart tutan adam iki şeritli arabaların arasına giriverdi, bir pencereden ötekine geçerek her sürücü için step dansı yaptı sırayla. Yüzündeki gülümseme bir parlayıp bir sönüyordu. Başınızı salladığınızda kapatabileceğiniz türden bir oyuncaktan farksızdı âdeta. Pankartın altındaysa bir mesaj yazılıydı: Dikkatli sürün *lütfen*.

Budlender başını eğince ön camındaki çatlak, bir merminin neden olabileceği türde bir güneş patlaması, satıcının vücudunu ortalayıp onu parçalara ayırdı.

Nijeryalı olabilir miydi? Farklılıkları okuyabilmenin zamanı çoktan gelmişti. Bankada çalışan bir arkadaşı, bir akşam iş çıkışı Old Joburg Yolu'ndaki Baron and Farrier'da bira içerlerken ona etnografya üzerine hızlandırılmış bir ders vermişti. O ve Warren bir masada oturmuşlar, konu utanç verici bir şeymiş gibi fısıldayarak konuşmuş, ne yaptıklarını fark ettiklerindeyse katıla katıla gülmüşlerdi. "Küçük kulaklar mı?", "Ben de öyle dedim. Küçük kulaklar, kafatasına yapışık ve narin, tıpkı bir hamster gibi." Peki alıştırmamanın amacı neydi? Karakteristik olan şeylerin farkına vardığından beri –saçtaki belirli bir bukle veya ciltteki gölge, elmacık kemiğinin ya da çene çizgisinin açısı, dudağın çıkıntısı, gözlerdeki çekiklik, bir kulağın büyüklüğü– ona her yerde Nijeryalı varmış gibi geliyordu. Mozambiklileri ve Somalilileri de fark etmeye başlamıştı. Eski klişenin tam tersiydi bu; hepsi alabilmesine farklı geliyordu gözüne. Her tarafta yabancılar vardı. Yabancıların sayısı yerlilerden fazla olabilir miydi peki? Mümkün müydü bu? Güvenilir istatistiklerden bahsetmek söz konusu bile değildi.

Kariyerinin bu noktasında Budlender, istatistik tutkusunu, eğer buna istatistik denirse tabii, göç konusuna duyduğu profesyonel il-

giyle birleştirmek zorunda kalmıştı. Kalkınma Bankası'ndan İstatistik Hizmetleri'ne atanan Budlender, ulusal nüfus sayımı için anket formlarının yeniden hazırlanmasına yardım ediyordu – 1996 yılında yapılan, ülke tarihindeki ilk ırksal olmayan nüfus sayımında kullanılan formlar, nüfusun yarısını bir hayli afallatmıştı. Taslağı hazırlayanlar, yeni versiyonların herkesi kapsadığından emin olmak için farklı geçmişlere sahip (“ırk” ve “nüfus grubu” gibi eski kategorilerden kaçınmaya çalışmışlardı) ve her gelir grubundan (“zengin” ve “fakir”den uzak durmuşlardı) bir grup, katılımcıyla tek tek görüşüyordu. Budlender günler günleri, aylar ayları kovalarken Belgeler Komitesi'yle kendi payına düşen örneklem arasında mekik dokuyor, sorulara ince ayar çekiyor, gözden geçirilmiş taslakları oradan oraya taşımak için direksiyon sallıyordu.

Onu Toskana'ya getiren de bu anket oldu.

* * *

Johannesburg'un sınırları geride kalıyor, balta girmemiş dağ sırtları ve vadilere yayılıyor, hassas bölgelerde durup sonra tekrar dağılıyor. Şehrin bir anlığına bozkırın içinde kaybolduğu kenar bölgelelerinde, hayal bile edilemeyecek yeni atmosferler peyda oluyor. Villa Toskana'nın kapısına ilk geldiğinde tuhaf bir his kaplamıştı içini; aşinalık ve yerinden edilmişliğin masalsı bir alaşımı.

Villa Toskana.

Her şey daha sonra dosyalanacaktı. Şimdilik bir filmde hafızasını kaybetmiş ve tesadüfen çok sevdiği yere dönen biri gibiydi. Aklının bir köşesine bir kibrit çöpü misali düşmüş önemli bir hakikat, tutuşma tehdidiyle durmadan titreşiyordu.

Mimar, girişe ortaçağdan kalma bir görünüm vermişti. Arabanın tekerleklerinin altındaki demiryolu traversleri, araba yolunu bir asma köprü gibi inletiyordu, ahşap kapılar ağır ve karanlıktı, cıvata

ve menteşelerle doluydu, kuru taş duvarlarda demir parmaklıklar göze çarpıyordu. Bir güvenlik görevlisi, korunaklı kulübesindeki deliklerden baktı ona ve bir tehdit oluşturmadığına kanaat getirerek elinde bir panoyla dışarı çıktı.

Budlender yolcu koltuğunda defterini açarak katılımcının adını kontrol etti.

“Bayan Iris du Plooy kaç numarada?”

“24. Birim.”

Panoya uzun iple bağlı bir kalem vardı, ucunda da küçük bir resim. Resmi etraflıca incelemek için kalemi çevirdi. Tepesinde turuncu tüyleri olan, üç başlı bir hayvan, sarkık kulaklar ve üç pembe burun. Köpek. Burunlar silgiden yapılmıştı.

Bilgileri tamamladı. Adı: Iris du Plooy. Bu çakıl taşlı heceler, dağında tanıdık, pürüzsüz ve tuzlu bir his uyandırmıştı. Birim: 24. Neden onlara “birim” diyorlardı acaba? Şirket adı? Nitpickers yazdı. Ziyaret sebebi: Kusur bulmak. Güvenlik endüstrisiyle oynadığı küçük bir oyun.¹ Birinin blöfünüzü görmesi için ne kadar ölçüsüz olmanız gerekir?

Güvenlik görevlisi panoyu aldı ve plakayı kontrol etmek için arabanın arkasına geçti. Budlender dikiz aynasından adamın çok başlı köpeğiyle başının yan tarafını kaşındığını, gayretkeş bir hâlde bir şeyler karaladığını gördü. Belki de şakayı anlamıştı. Pantolonunu çekip yanına döndü.

“Üzgünüm efendim, plakanız yanlış.” Telefonda konuşuyorlarmış gibiydi.

Lanet olsun. Araba birkaç hafta önce ruhsatlandırıldığında plaka yeni il sistemine göre değiştirilmişti. Gauteng eyaleti. Hiç düşünme-

¹ Yazar burada kelime oyunu yapıyor: Şirket adı: *Nitpickers* (kusur bulanlar, mızızlar) ve ziyaret sebebi: *Nits to pick* (kusur bulmak). (e.n.)

den eski plakayı sonundaki T harfiyle yazmış ve ortadan kaybolan Transvaal'a² bağlılığını ilan etmişti.

“Unutmuşum. Daha geçen hafta GE plakasına geçtim de.”

“Yanlış numara.”

Yeni numarayı söylemesi mi bekleniyordu? Bir an için ne olduğunu bile hatırlayamadı. Sonra görevlinin bunu sağdaki sütunda, “Vakalar” başlığı altında halihazırda yazmış olduğunu gördü.

Tekinsiz bir dönemden geçiyoruz diye geçirdi içinden. Küçük bir kaza, bir kalem sürçmesi, siz farkına bile varmadan bir vakaya dönüşebilir. Yoksa tam tersi mi geçerli? Yollarda ölenlerin yüzde 42'sinin yayalar olduğu doğru değil mi? Ev kazalarının yüzde 67'sinin mutfakta meydana geldiği? Annelerin temel hijyen kurallarına uyması hâlinde bebek ölümlerinin yüzde 83'ünün önlenebileceği ya da?

“İçeri giremezsiniz.”

Görevli neredeyse pişman olmuştu. Yine de tartışmanın beyhudedeliği aşıkardı.

“Benim için Bayan du Plooy'u çağırabilir misiniz peki?”

“Elbette bayım.” Adam kulübesine çekildi.

Kale surları geri püskürtülmüştü. Sol taraftaki somon rengi duvarda “Villa Toskana” yazıyordu. Her dövme demir harfin altında, kurumuş kana benzer bir pas izi vardı, bir grup hırsız bu harflerin üzerine saplanmış gibiydi. Çok yaklaşırsa bu şehir devletinin savunucuları üzerine kaynar yağ mı dökecekti yani? Arabadan inip çamurluğa yaslandı. Mekânın kale benzeri atmosferi bir anda dağıldı. Tonlar ve dokular fena sayılmazdı; topak topak ahşap kirişler, pastel

² 1994 yılında Apartheid rejiminin sona ermesi ve Güney Afrika'da demokratik bir hükümetin kurulmasının ardından ülke, eyaletlerinde önemli bir yeniden yapılanmaya gitmiş, eski Transvaal eyaleti dört yeni eyalete bölünmüştür: Gauteng, Mpumalanga, Limpopo ve Kuzey Batı. (ç.n.)

sıvalar, ustalıkla dökülen sarı taşlar. Prens Valiant³ kıtada. Ama ölçeklerin tamamı yanlıştı. Her şey ya çok büyük ya fazla küçüktü. Nöbetçi kulübesinin kapısında yumruğunu sokabileceği kadar büyük bir anahtar deliği ve onun hemen altında geleneksel ve muhtemelen işlevsel bir Yale kilidinin pirinç diski göze çarpıyordu. Taştan çıkıntı yapan kirişlerin gerçekten duvarlara kadar uzanıp uzanmadığını merak etti. Sonradan vidalanmış olmalıydılar. “Kuru taş” duvarlarda muhtemelen harç vardı.

Dalgın dalgın cebinden bir hesap makinesi çıkardı, parmaklarının arasında evirip çevirdi, sonra tekrar yerine koydu.

Iris du Plooy nihayet sihirli bir şekilde, duvarın bir köşesinin gizlediği girişte belirlediğinde, nemli saçlarından az evvel duşta olduğunu anladı. Kısa bir süre konuştular. Konuşacak fazla bir şey yoktu gerçi, kadından ne istendiği posta yoluyla kendisine çoktan bildirilmişti. Adam ona anket taslağını içeren zarfı verdi ve oradan ayrıldı.

Sonrasında bu deneyimle ilgili gerçekleri *Villa Toskana* başlığı altında toplaması gerektiğinde, onunla ilgili ilk izlenimlerini anımsamaya çalıştı. Bunlar yüz hatlarından ziyade, içinden buhar gibi süzülen hisler ya da ruh hâlleriydi. Çelişkili nitelikler, yumuşak ve köşeli olma, şakaklarındaki koyu, eğik bukleler, bir duvarın gölgeli kenarı, kadının cılız bir begonvilin henüz kaplamadığı çardaktan süzülen parlak güneş ışığının arasından gelip gidişi. Ve arabayla uzaklaşırken burnuna dolan şampuanının kimyasal kokusu.

* * *

Daha önce de bir kadının dünyayla olan etkileşiminden, bir şeyleri kaldırıp tekrar yerine koyuşundan, bir telefon ahizesini ya da bir

³ Hal Foster tarafından yaratılan *Prince Valiant in the Days of King Arthur* adlı bir çizgi romanın ana karakteri. (ç.n.)

dergiyi tutuşundan, bir anahtarı kilide sokup çıkarışından ya da bir bilyenin ucunu tıkırdatışından etkilendiği olmuştu tabii. Iris'in elleri tuhaftı, güzel olamayacak kadar büyük ve kemikli, diye düşündü, ama onu etkilemişti epey. Ellerinin kendisini tuttuğunu, tenini kabaca ovduğunu, onu kaldırıp indirdiğini hissetti.

Toskana'ya ikinci ziyareti şöyle etiketlendi: *Eller*.

Nüfus sayımı anketine verdiği yanıtları görüşmek için gelmişti. Bu kez görevli onu hemen içeri aldı. Şaşırtıcı bir şekilde, devasa ahşap kapılar içeriye açılmadı; aksine kapının tek parça olduğu anlaşılıyordu – bir düğmeye basıldığında menteşeleri ve her şeyiyle taştaki bir yuvaya doğru gürüldercesine hareket etmişti. Seramik tabelalar 24. Birim'e giden yolu gösteriyordu. Via Veneto boyunca ilerledi, Siena Meydanı denilen trafik çemberini geçti, Monte Aperto sapağını geride bıraktı. 17. Birim, 21. Birim, 24. Birim. Kadın onu dışarıda, dik ve dar bir merdivenin başında bekliyordu; arabayı park ettikten sonra merdivenlerden dairesine kadar kadını takip etti. İki yanda 23 ve 25 numaralı birimleri gösteren tabelalar vardı, siyah demirden ve kabarmış sarı camdan yapılmış fenerler ve pencere kutularındaki anlamsız gelincik kalabalığı göze çarpıyordu. Mutfak penceresinin camında vitraydan yapılmış bir ayçiçeği motifi ve onun arkasında, mutfak lavabosunun hemen üstündeki pervazda, alabildiğine parlak ve katı bir yankı gibi, mavi bir vazo içinde, hakiki veya ipek ya da kâğıttan yapılmış olması muhtemel bir başka ayçiçeği fark etti.

Kadın, Budlender'ı salona buyur etti ve kahve yapmaya gitti. Villa Toskana'nın odaları küçük, kare şeklinde ve beyazdı. Seyrek ve narin mobilyalar odaya göre fazla büyük görünüyordu. Sanki bir kitap sayfasına girmiş gibi tedirgin edici bir izlenime kapıldı, görünüşe göre çocuklar için yazılanlardan ziyade, yetişkinlerin ilgisini çeken o resimli kitaplardan birine. Bütün orantı duygusunu yitirmişti. Yarı

yarıya eğilmek zorunda kalacağını düşünerek doğruldu, elini başının üstüne kaldırıp parmak uçlarıyla uzanarak tavanla arasındaki mesafeyi ölçtü. En az bir metre. Muhtemelen belediye yönetmelikleri vardı. Neden bu kadar alçak görünüyordu peki?

Kadın mavi çizgili, beyaz fincanlarda getirdi kahveyi ve beyaz kanepeye, adamın yanına oturdu. Budlender tam da ona kendisiyle ilgili bir şeyler sorup sohbet başlatmak üzereydi ki kadın işe koyulmakla ilgili bir şeyler söyledi ve elindeki fincanı sehpanın uzak köşesine doğru kaydırды. Budlender öne doğru kaydı ve dirseklerini dizlerine dayadı. Kadın cam sehpanın üstündeki soru kâğıdını açıp avucuyla düzleştirdikten sonra ona doğru itti. Sağ elinin parmakları kâğıdı düz tutmak için açılmıştı. Sol elinin ortaparmağıyla -işaretparmağı- kullanmaması dikkatini çekmişti- basılı bir çizgiyi takip etti.

“Bay Budlender..”

“Lütfen bana Les deyin.”

“Les. İlk sayfanın çoğu iyi. İsim, adres, posta kodu, her şey gayet açık. Ama şu gece yarısından önce doğan bebekler ve gece yarısından sonra ölen insanlar hakkındaki şey?”

Elleri büyük ve uzundu, neredeyse çelimsizdi, tırnakları geniş ve yassıydı, uçlarıysa hafifçe kıvrık. Boyanmış olmaları, diye düşündü. Neden onları boyamıyor? Kemikli yapılarının son derece farkındaydı. Ona deniz kenarını çağrıştırmıştı, plastik gibi ince işlenmiş, solgun yaratıkların yarı saydam kalıntılarını.

“Diyelim ki kız kardeşimin evinde kalıyorum.”

Budlender ankete odaklandı. “Eğer ertesi sabah geri gelecekse- nüz... Bir yerde öyle yazıyor. ‘Gece boyunca evde olmayan ev halkı’ falan filan.”

“Pek net değil.”

Ucu kâğıda değmeyecek şekilde içe doğru eğilmiş küçük parmağı, sayfanın keskin kenarından kıvrılıyor gibiydi.